

Nr 542

Av herr **Ollén m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för fångvården å tilläggsstat II för budgetåret 1955/56.

I proposition nr 111 till 1956 års riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit bl.a. att å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 måtte för anskaffning och utrustning av förläggningar vid fångvården anvisas ett reservationsanslag av 3 700 000 kronor.

Åtgärden är föranledd av det starkt ökade fångantalet, som under de senaste månaderna med mer än 500 överstigit beläggningen under motsvarande månader 1954 och 1955. Högsta antalet intagna registrerades under februari och mars 1956 med nära 4 000 intagna. Överbeläggning har i första hand rått vid centralanstalterna. Sålunda har Långholmen (603 platser) varit uppe i 700 intagna, Härlanda (175 platser) i 300, anstalten i Malmö (188 platser) i 285 och anstalten i Härnösand (125 platser) i 160; överbeläggningen vid *samtliga* slutna anstalter inom fångvården torde under vintern ha legat mellan 375 och 425. Eftersom emellertid de ovan angivna platsutrymmena omfattar även celler, som är otjänliga för bostadsändamål — enbart på Långholmen uppgår dessa celler till 137 — kan överbeläggningen de senaste månaderna och beträffande samtliga anstalter beräknas ha legat mellan 500 och 550.

I propositionen föreslås upprättande av förslagsvis tre förläggningar, en med 150 platser och två med omkring 75 platser vardera, tillhopa 300 platser. Förläggningarna skulle uppföras i mindre eldfarligt material än trä, förslagsvis siporex, och förses med rymningshinder åtgärder; förläggningen skulle till sin typ bli någonting emellan slutna anstalt och öppen koloni.

Som utgångspunkt vid upprättandet av dessa förläggningar skall enligt propositionen tjäna ett av fångvårdsbyggnadsutredningen utarbetat förslag till öppen anstalt (80 platser) å Risängen inom Skövde stad. Fångvårdsstyrelsen har mot detta förslag anmärkt, att 80 intagna är för mycket vid en öppen anstalt, att byggnadssättet — med de intagna uppdelade på flera paviljonger — försvårar kontrollen och tillsynen, att vissa utrymmen är för små och de hygieniska anordningarna i flera avseenden otillfredsställande, att förläggningens placering två kilometer från Skövde stads centrum är synnerligen olämplig med hänsyn till möjligheten för rymning, smuggling m. m. samt att riskerna för ett misslyc-

kande vid en anstalt av denna öppna typ är betydande. Vederbörande fångvårdsdirektör har framhållit, att om det gäller en anläggning för så många intagna som 80 kan de intagnas pålitlighet icke bli särskilt stor. Fångvårdsstyrelsen ansåg sig icke kunna tillstyrka Risängen-förslaget under annan förutsättning, än att de intagna förlades till en enda byggnad, uppförd i tegel eller betong och så konstruerad att den, när så behövdes, kunde helt eller delvis omändras till slutna anstalt.

I fråga om Risängen-förslaget hade kostnaderna (inklusive utrustning) beräknats till 1 860 000 kronor. Det gör 23 250 kronor per vårdplats. Utgår man härifrån bör tre förläggningar med tillhoppa 300 vårdplatser kosta $(23\,250 \times 300)$ 6 975 000 kronor. I propositionen anges kostnaden emellertid till fyra miljoner kronor (13 300 kronor per plats), ehuru byggnadssättet skulle bli fastare än vid Risängen. Propositionen är emellertid i olika avseenden svår att förstå. Det talas om att de fyra miljonerna avser de oundgängliga arbeten som genast måste igångsättas; detta tyder på att ytterligare medel bli erforderliga. Å andra sidan antydes att verkstäder skulle ingå i beloppet. — I detta sammanhang må betonas, att verkstäderna måste vara färdiga när förläggningarna tas i bruk. För det stora klientel varom här är fråga kan icke, såsom det förutsattes i propositionen, arbeten med komplettering av byggnader och planering räcka till. Det må vidare framhållas att ingen myndighet haft tillfälle yttra sig över förslaget om en halvöppen anstalt för 150 intagna, ehuru så stora halvöppna anstalter — liksom halvöppna anstalter med 75 platser — torde innebära betydande risker ur säkerhetssynpunkt och försvårar re-socialiseringen.

Om särskilda säkerhetsanordningar vidtages — vilket i propositionen motiveras med att förläggningarna skall mottaga ett besvärligt klientel som ej kan vårdas på koloni — kommer kostnaden att stiga med ytterligare en miljon eller till upp emot åtta miljoner kronor. Då de halvöppna anstalter som nu föreslås icke erbjuder på långt när samma säkerhet beträffande ett besvärligt klientel som slutna anstalter, är det icke möjligt att komma ur den nuvarande krisen på annat sätt än genom att så snabbt som möjligt uppföra anstaltsbyggnader för slutna vård.

I det följande framlägges förslag till anskaffande av såväl slutna som öppna vårdplatser, i stort sett överensstämmande med vad fångvårdsstyrelsen föreslagit i till Kungl. Maj:t i februari 1956 ingivna skrivelser.

Om- och tillbyggnad av anstalten å Härlanda

Enligt fångvårdsstyrelsens förslag (prop. s. 22) skulle söder om de nuvarande anstaltsbyggnaderna uppföras en *häktesbyggnad* (avsedd för 73 häktade) i sten i två våningar. Den skulle omges av en 4,7 meter hög

mur. Kostnaden för häktesbyggnaden, inklusive mur och planering, har av fångvårdsstyrelsen beräknats till 873 000 kronor. Om härtill lägges 155 000 kronor för inventarier blir totalkostnaden 1 028 000 kronor eller utslaget på 73 vårdplatser en kostnad per plats av 14 000 kronor. Uppförandet av byggnaden beräknas taga sex månader, räknat från den tidpunkt, då igångsättningstillstånd erhålles.

Magistraten i Göteborg har livligt tillstyrkt förslaget under framhållande av att med rådande överbeläggning å Härlanda obehörig kommunikation förekommit mellan häktade med påföljd att utredningarna försvårats.

Fångvårdsstyrelsen har 1954 och 1955 hemställt om medel till *ombyggnad av nuvarande verkstadsbyggnaden*; dessa äskanden har icke föranlett förslag till riksdagen. Genom ombyggnad skulle vinnas — utom en behövlig rationalisering av driften — 10 nya arbetsplatser i den mekaniska verkstaden. Kostnaden har beräknats till 275 000 kronor.

Med hänsyn till överbeläggningen måste ytterligare 20 nya arbetsplatser anskaffas, enligt fångvårdsstyrelsens förslag genom uppförande av ny verkstadsbyggnad i sten utmed norra muren. Kostnaden för byggnaden beräknas till 170 000 kronor och för maskinuppsättningen till 95 000 kronor eller tillhopa 265 000 kronor.

Tillhopa skulle alltså för ombyggnad av nuvarande verkstadsbyggnad och uppförande av en ny sådan erfordras sammanlagt (275 000 + 265 000) 540 000 kronor.

Oavsett om anstalten utbygges eller icke måste inom den gamla huvudanstalten vissa om- och tillbyggnadsarbeten komma till stånd. Fångvårdsstyrelsen har hemställt om medel härför med tillhopa 350 000 kronor (prop. s. 23 ff). Arbetena avser utvidgning av köksavdelningen (med tillhörande förrådsrum) och installation av hiss för matdistributionen samt inredande av ytterligare fem isoleringsrum — för närvarande finns endast två — och anordnande av en särskild kvinnoavdelning; för närvarande är kvinnorna inhysta på fem vårdplatser, som egentligen tillhör sjukavdelningen för män.

Genom relativt små ombyggnadsarbeten och omdisposition av tillgängliga utrymmen samt nyanskaffning av köksapparater kan ett kök iordningställas som väl kan täcka behovet vid ett platsantal av 300 och därutöver.

Det nuvarande sättet för matdistributionen betecknas i en av särskild expert gjord utredning såsom synnerligen otillfredsställande. Härom anför experten bl. a.:

Den tillgår för närvarande på så sätt, att maten utportioneras i köket i matskålar för varje portionstagare. Matskålarna placeras i ett slags

”bärgalgar” av varierande typ och storlek. Galgarna bäras genom korridorer, uppför trappor o. s. v., varefter matskålarna utdelas till de olika cellerna. Att med ett sådant system kunna bibehålla matens temperatur och smaklighet är självfallet omöjligt, och en ändring av distributionsättet förefaller synnerligen påkallad.

Om de hygieniska vådorna har anstaltens läkare uttalat sig på följande sätt:

Köket, som under normala förhållanden är i minsta laget, har på grund av den sedan flera år tillbaka konstanta svåra överbeläggningen av anstalten blivit alldeles otillräckligt och företer därigenom svåra brister i hygieniskt avseende. Dessa brister torde icke kunna avhjälpas på annat sätt än genom en total ombyggnad av köket.

Utportioneringen av maten sker i s. k. backar. Härigenom spilles regelmässigt ut av kärlets innehåll i korridorer och trappor, varvid osunda matansamlingar bildas. Vid bärningen av backarna uppför trappor måste vederbörande lyfta backarna i bröst höjd så att utandning äger rum över maten i densamma. Det ligger i öppen dag, vilka faror dylika anordningar innebära för uppkomsten av smitta o. d. Vid en epidemi kunna följderna bli katastrofala.

Enligt fångvårdsstyrelsens förslag skulle för matdistributionen användas transportvagnar, varifrån maten skulle utdelas i de olika cellerna. För realiserandet av förslaget kräves emellertid installerandet av en hiss. För moderniseringsarbeten vid äldre fångvårdsanstalter finnes ett reservationsanslag å 500 000 kronor. Att anlita detta för en så stor utgift som 350 000 kronor är icke tillrådligt med hänsyn till att de totala behoven av modernisering visat sig vara mångfaldigt större än det tillgängliga anslagsbeloppet.

Ritningar och kostnadsberäkningar beträffande samtliga nu nämnda om- och tillbyggnadsarbeten har ingivits till Kungl. Maj:t.

Inne i fångelsebyggnaden skulle vidare balkongöppningen mellan botenvåningen och första våningen igenläggas för att få till stånd en ur ordnings- och säkerhetssynpunkt behövlig isolerings- och mottagningsavdelning. Kostnaden beräknas till 15 000 kronor.

Den sammanlagda kostnaden för om- och tillbyggnadsarbeten vid Härlanda samt för utrustning m. m. framgår av följande tablå.

	Kronor
Häktesbyggnad med inventarier	1 028 000
Ombyggnad av verkstadsbyggnad samt nybyggnad av verkstadsbyggnad jämte maskinuppsättning	540 000
Om- och tillbyggnadsarbeten i huvudanstalten	350 000
Igenläggning av balkongöppning	15 000
	1 933 000

Anstalten skulle härefter få en förläggningsskapacitet, inklusive sjukavdelningarna, av 285 vårdplatser, vilket betyder en ökning med 110 platser.

I propositionen har fångvårdsstyrelsens förslag avvisats med den motiveringen att det i Göteborg föreligger visst intresse för att till ett nytt polishusbygge, som för närvarande planeras, anknyta ett häkte ävensom att Härlanda "inom överskådlig tid" kommer att ersättas av en ny centralanstalt, troligen på området Skogome i Säve kommun.

Med anledning härav må framhållas, att det ännu är ovisst om stadens myndigheter är villiga att till ett blivande polishus anknyta ett häkte; om överenskommelse därom kan träffas torde det icke kunna sägas, när häktet kan stå färdigt. På samma sätt förhåller det sig med den tilltänkta anstalten på Skogome. Beträffande både häktet och anstalten i Skogome kommer frågan om finansieringen av dessa byggnadsföretag in i bilden. I fråga om säkerhetsanstalterna och ungdomsanstalterna föreligger principbeslut om nybyggnader m. m. för en beräknad kostnad av omkring 34 miljoner. I tur härefter kommer de föreslagna nya anstalterna i Åkersberga och Kumla, vidare inköp av Hinseberg och bidrag till uppförande av rannsakningshäkte i Stockholm, en investering på minst 40 miljoner. Om icke dessa anläggningar — i huvudsak avsedda att ersätta Långholmen — skall fördröjas, kan det ta många år innan en ersättningsanstalt för Härlanda kommer till stånd.

Under sådana förhållanden synes det mest realistiskt att nu vidtaga åtgärder för anskaffande vid Härlanda av nya slutna vårdplatser, så mycket mer som dessa icke blir särskilt kostnadskrävande.

Ny slutna anstalt i Mariestad

Anstalten i Mariestad disponerar över betydande markområden; arealen omfattar 420 hektar.

Den nuvarande slutna anstalten är till följd av den ökade bostadsbebyggelsen i närheten av anstaltsområdet numera mycket olämpligt belägen och måste nedläggas, så snart förhållandena det medger. Fångvårdsstyrelsen har funnit det å anstaltens ägor belägna Fiskartorpet lämpligt såsom plats för en ny slutna anstalt och har i skrivelse till Kungl. Maj:t (prop. s. 21) föreslagit, att denna nya slutna anstalt uppföres omedelbart, varefter såväl den gamla som den nya anstalten skulle drivas jämsides. Enligt av fångvårdsstyrelsen utarbetade ritningar skulle anstaltsbyggnaden, som skulle omges av mur, inrymma 78 celler jämte expeditiionslokaler m. m. För arbetsdriften skulle uppföras två verkstadsbyggnader, den ena för mekaniskt arbete och den andra för konfektion. Kost-

naderna för byggnader och utvändiga anläggning (inklusive reningsverk) har beräknats till 2 133 000 kronor, vilket belopp, utslaget på 78 vårdplatser, ger en kostnad per vårdplats av 27 346 kronor. Härtill kommer kostnader för maskinutrustning med 270 000 kronor och engångsutrustning för intagna med 187 000 kronor.

Kostnaden för den färdigställda och utrustade anstalten belöper sig totalt till 2 590 000 kronor.

Byggnadsarbetena kan vara avslutade ett år efter igångsättningen.

Kostnaderna per vårdplats (exklusive utrustning) uppgår som nämnts till 27 346 kronor. Till jämförelse må nämnas, att varje vårdplats på de beslutade säkerhetsanstalterna å Bondängen och Berga kostar 50 000 kronor.

Utbyggnad av Håga sjukhus

Fångvårdsstyrelsen har föreslagit (prop. s. 25 ff) att vid sjukhuset skulle utanför muren men inom nätstängsel uppföras en verkstadsbyggnad i sten för en kostnad av 213 000 kronor; kostnaden för utrustning av de nya vårdplatserna beräknas till 30 000 kronor. Härigenom skulle de i sjukhusbyggnaden belägna arbetssalarna kunna användas till förläggning av intagna, varigenom sjukhusets platsantal ökas från 70 till 80, samt för en utsträckning av insulinbehandlingen till att omfatta 20 mot för närvarande 10 intagna. Utvidgningen av insulinbehandlingen skulle avse förvarade, huvudsakligen sådana som återhämtas på grund av misskötsamhet under provutskrivning. I många fall beror denna på alkoholmissbruk med åtföljande arbetsovilja eller arbetsoförmåga. För nävarande intages de återhämtade i vanliga förvaringsanstalter, där de brukar kvarhållas i sex månader innan de åter utskrivs. Om sådana som missbrukat alkohol eller av annan anledning är i behov av psykiatrisk vård i stället kunde intagas på Håga sjukhus, skulle de efter genomgången insulinkur eller annan medicinsk behandling sannolikt — denna uppfattning delas av interneringsnämnden — kunna utskrivs tidigare. Detta skulle leda till en minskad beläggning på de nu överfyllda säkerhetsanstalterna.

Departementschefen har ansett angeläget att en utbyggnad av insulinbehandlingen vid sjukhuset snarast kommer till stånd men förordar mera provisoriska anordningar, eftersom spørsmålet om en eventuell utbyggnad av sjukhuset ingår i fångvårdsbyggnadsutredningens uppdrag. Med anledning härav må framhållas, att behovet av en utbyggnad av Håga förelegat sedan åtskilliga år tillbaka. Att fördröja en utbyggnad av så pass blygsamt format som här föreslagits — kostnaden uppgår som nämnts till 243 000 kronor — synes icke tillrådligt i nuvarande läge, då

till följd av det högre fångantalet behovet av sjukhusplatser inom fångvården blivit allt större.

Öppna anstalter

Den kritik som i propositionen framföres mot de nuvarande öppna anstalterna synes i stort sett icke befogad i vad det gäller kolonierna men äger giltighet beträffande de s. k. tillfälliga förläggningarna; dessa är mycket torftigt utrustade, vilket föranlett klagomål av intagna, styresmän, fångvårdsdirektörer och anstaltsnämnder. Det förefaller icke finnas någon anledning att frångå koloniorganisationen, som på det hela taget slagit väl ut och, såsom i propositionen framhålls, är det billigaste alternativet då det gäller att snabbt framskapa nya vårdplatser.

I detta sammanhang må framhållas att kolonivård kan bli erforderlig även när det gäller kvinnor. Den tidvis rätt besvärande överbeläggningen vid kvinnoavdelningen på Långholmen kan påkalla sådana åtgärder även som föranleda en utvidgning av kvinnoavdelningar. Detta senare möjliggöres om vårdplatserna för män ökas.

I enlighet härmed föreslås att det belopp som finnes disponibelt för anordnande av två 50-mannakolonier bibehålles för det avsedda ändamålet; likaledes finnes medel beviljade till fyra kolonier för unga fångar med tillhoppa 70 platser. Därutöver bör ytterligare 1,5 milj. kronor beviljas för anskaffande av omkring 150 öppna vårdplatser. Till utrustning av dessa platser erfordras omkring 300 000 kronor. Anslagsmässigt innebär detta att å tilläggsstat för budgetåret 1955/56 anvisas *dels* under domänverkets fond till Förvärv av fångkolonier 1 000 000 kronor, *dels* under investeringsanslaget till Vissa byggnadsarbeten för fångvården 500 000 kronor för ombyggnadsarbeten vid de förvärvade fastigheterna, *dels ock* till Engångsanskaffning av inventarier m. m. ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

Inköp av baracker

I årets statsverksproposition (II ht s. 135) har departementschefen under anslaget till Anskaffning, montering och transport av baracker m. m. anfört att ifrågavarande anslag vore av stor betydelse för att ge fångvården möjlighet att tillgodose mera tillfälliga behov av ökat utrymme för förläggning, arbets- eller expeditiionslokaler. Därigenom bleve anstaltsorganisationen något mera rörlig, och det bleve ej sällan möjligt att möta de svårigheter som kunde uppstå genom överbeläggning och undvika mera vittgående åtgärder.

Departementschefen har under hänvisning till den abnormt höga be-

läggningen på fångvårdsanstalterna uttalat, att det torde vara nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder men ansett att anslaget för 1956/57 icke borde upptagas med mer än 135 000 kronor såsom i det föregående omnämnts.

Med hänsyn till nödvändigheten för fångvården att under rådande överbeläggning kunna tillgodose mera tillfälliga behov synes å tilläggsstat för innevarande budgetår böra anvisas ytterligare 350 000 kronor.

Sammandrag

Kostnaden för de här framförda förslagen uppgår tillhopa till 6 916 000 kronor. Härigenom erhålles å Härlanda 110 nya slutna platser, å Mariestad 78 och å Håga 10. För kolonianslaget erhålles 150 platser. Härtill kommer 170 öppna platser, avsedda att anskaffas med anlitanande av redan beviljade anslag. Tillhopa skulle alltså 518 platser kunna komma till stånd, 198 slutna och 320 öppna.

Utgifterna fördelar sig på följande utgiftsändamål:

Inventarieutrustning: 155 000 + 187 000 + 30 000 + 300 000 = 672 000 kronor.

Verkstadsutrustning: 95 000 + 270 000 = 365 000 kronor.

Inköp av baracker: 350 000 kronor.

Byggnadsarbeten: 873 000 + 170 000 + 275 000 + 350 000 + 15 000 + 2 133 000 + 213 000 + 500 000 = 4 529 000 kronor.

Förvärv av egendomar för kolonier: 1 000 000 kronor.

Den med utbyggnadsförslaget sammanhängande kostnadsstegringen för avlöningar och omkostnader bör icke för närvarande föranleda någon ändring i anslagsberäkningarna med hänsyn till avlönings- och omkostnadsanslagens karaktär av förslagsanslag.

På grund av det anförda hemställles,

att riksdagen — med avslag å det i propositionen nr 111 framförda förslaget om anvisande av ett reservationsanslag å 3 700 000 kronor till anskaffning och utrustning av förläggningar — måtte dels å tilläggsstat för budgetåret 1955/56 anvisa

till Fångvårdsanstalterna: Engångsanskaffning av inventarier m. m. ett reservationsanslag av 672 000 kronor,

till Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m. ett reservationsanslag av 365 000 kronor,

till Fångvårdsanstalterna: Anskaffning, montering och transport av baracker m. m. ett reservationsanslag av 350 000 kronor,

till Vissa byggnadsarbeten för fångvården ett investeringsanslag av 4 529 000 kronor samt

till Förvärv av fångkolonier ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vid bifall till förslaget medgiva anställande av erforderligt antal befattningshavare.

Stockholm i april 1956

David Ollén

Rudolf Boman

Ingrid Gärde Widemar

Martin Söderquist

Gust. Sundelin

Hj. Weiland

Erik Alexanderson

Johan Sunne

Ragnar Huss

Osc. Werner